

effect through parallel association contrast; allow the color to show a certain age, which portrayed the writer. V. Danilenko often weaves a novel names of organizations, enterprises, which, if significant associative detail in the appropriate context discover and deepen satirical picture of the work, emphasize the author's concept.

Key words: *literary erhonims, humor, satirical connotation, context, satirical comedy expression.*

Отримано: 12.01.2015 р.

УДК 811.161.2'38

Гудима Н.В.

КАРНАВАЛІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ

Карнавалізація художньої мови – це вербалізація ігрової концепції культури, карнавального протесту проти лінгвістичного пуританства засобами амбівалентної мовної гри, пародії, створенням семантичного й текстового хаосу та стилістично зниженими мовними ресурсами для усвідомленого порушення естетичних канонів мововираження й норм суспільної моралі [2, 5]. Для українських письменників, на думку Н.В. Кондратенко, основою мовних ігор є карнавалізація, що передбачає використання різноманітних масок – «переодягання» мовних одиниць, «перекручування» значень і форм [11, 74]. Причому зв'язок тут зворотний: так само і «мовна гра стає основою карнавалізації» [1, 202]. Тексти сучасних українських письменників демонструють особливу «іронічну лінгвістичну поведінку» [1, 202], що зумовлює появу мовних трансформацій лексичного типу.

Увагу сучасних дослідників привертає український постмодернізм, зокрема, належно вивчено цей період у літературознавчому аспекті (С.М. Андрусів, Ю.І. Андрухович, Н.Г. Білоцерківець, І. Гассан, Т.Н. Денисова, Л.Б. Лавринович, М.Г. Павлишин, Р.А. Семків, Г.М. Сиваченко, І.М. Фізер, Р.Б. Харчук та ін.), менше – в мовному плані (Н.В. Кондратенко, І.О. Дегтярьова та ін.). Тому **метою нашої статті** є розглянути принцип карнавалізації художнього мовлення (мовну гру) як одного з визначальних у формуванні запозиченої лексики українського постмодерністського тексту; визначити загальні риси мови як засобу карнавальної дійсності та окреслити ті чи ті стилістичні навантаження запозиченої лексики в прозовому тексті.

Теоретично карнавалізацію як стильову домінанту текстотворення переконливо визначила І.О. Дегтярьова на матеріалі постмодерністської прози, де представлені особливі мовні засоби вираження карнавалізації: «мовна гра, пародія, інтертекстуальність, стилістично маргінальна лексика (жаргонна, лайлива лексика), злиття і контрастування літературної та нелітературної мови, синкретичні тропи, лексико-семантична група «карнавал», карнавальні образи та символіка, ігри з орфографією та структурно-графічним оформленням тексту» [2, 11]. Проаналізувавши стиль українських постмодерністських прозових текстів, І.О. Дегтярьова визначає лінгвістичні засоби карнавалізації художньої мови: 1) мовні ігри; 2) інтертекстуальність, полікодовість та поліфонію; 3) своєрідний ономастикон: топоніми, антропоніми, гідроніми, зооніми; 4) зіткнення літературної та нелітературної мови, вживання стилістично маргінальної лексики (жаргонних, просторічних, лайливих слів); 5) травестування, пародіювання і деконструкцію мовних формул, сталих виразів і фразеологічних зворотів та мовну іронію; 6) синкретичні тропи та їх ампліфікацію; 7) текстову активність макрополя «карнавал»; стилізацію мовлення під карнавально-майданний стиль; 8) структурно-графічне оформлення тексту [3, 52-53]. Якщо, на думку І.О. Дегтярьової, карнавалізація є ширшою за обсягом, ніж мовна гра, та містить останню як один зі складників, то карнавалізацію розглядаємо як ядро принципу мовної гри, як найяскравіший вияв сміхової культури, реалізований через мовну гру.

Мовна гра, до якої вдаються українські постмодерністи, засвідчує високий інтелектуальний рівень і авторів, і творів, і вимоги до читача. Мовні ігри ґрунтуються на синонімічних, омонімічних зв'язках, тому треба знати внутрішні закони функціонування чужої мови, щоб зрозуміти той ефект, що його прагне довести автор. У грі з мовою українські постмодерністи створюють слова-гібриди, пояснюють значення деяких слів, використовуючи при цьому засіб «народної етимології». Прийом етимологізації – пояснення значення, походження іншомовного слова, автори постмодернізму використовують для створення гумористичного, комічного ефекту розповіді.

Мова як засіб карнавальної дійсності у творах українських постмодерністів наділена такими загальними рисами:

1) мовна свобода та розкутість. Напр.: *Вони будуть маскуватись за брендами й музичними термінами, вони пустять посеред себе рекламні ролики й досвідчених промоутерів, вони заповнять ефір старанно й уміло, як мама в дитинстві заповнює сендвічами кошик для виїзду на природу* (С. Жадан. ANARCHY...);

2) суб'єктність мови, мова – головний персонаж постмодерністських текстів, літературного карнавалу: *Справжні пацани трудяться – що на сленгу означає “забирати в лохів гроші”; гопів легко розпізнавати по їхньому аргю, а ще простіше – по нахабному тупому виразу обличчя* (Л. Дереш. Культ);

3) мовний авантюризм: *Проїнятий цими дисонансами, я не придумав нічого кращого, як прогулятися до міста, пошвендяти гідропарком* (Л. Дереш. Намір); *...я про те, що Аскольд, за своєї відсутності в Києві, жер, певно, хіба що чипси, снікери і кока-колу* (І. Карпа. Супермаркет...);

4) мовна тканина твору – не істина, а постмодерністська інтертекстуальна гра: *Серед усього тамтешнього розмаїття кабріолетів ми на орендованому “субару форестері” почувалися просто вуйками на фірі* (І. Карпа. Кокреч...);

5) послаблення мовленнєвого етикету та зняття мовленнєвих заборон: *Ми на Awards так всіх класно довбанули драйвом, потужним саундом та енергетикою, що, думаю, в пари-трійки америкосів пропала схильність до патологічного ожиріння* (І. Карпа. Супермаркет...);

6) зона мовного контакту постає зоною сміху: *А чо'б і не посидіти вночі собі на травичці в парку, не позагигати з дівочкою-мучачіком, не пожерти якогось недосмаженого барбекю і не попити затареного в нічному магазині пива?* (І. Карпа. Кокореч...); *Я не хочу, аби моїм губернатором був банкір, а моїм кандидатом який-небудь мажор* (С. Жадан. ANARCHY...);

7) лінгвістичний іронізм, комічне травестування, наскрізне висміювання: *Конкурс дитячої та юнацької творчості, безпосередньо під патронатом губернатора, башляється з бюджету, якщо пройде – вони дають нам статус творчого центру, жодна податкова не доветься* (С. Жадан. Гімн...); *Їдло. Спагеті, ясен пень. Та й інша паста (макарони) всіх можливих видів під усіма можливими соусами* (І. Карпа. Кокреч...); *Так боляче фігачитися білим тілом об гострющі, як ножі м'ясорубки, підводні рифи* (І. Карпа. Супермаркет...); *Я якось розраховував на це кафе, ...але ж кафе, кафе, курва, має працювати, а де є кафе, там є яке не яке культурне життя – водяра, котлети, проститутки, хоча б щось, хоча б якась електрика і комунікації* (С. Жадан. ANARCHY...). Як бачимо, прагнення позбавитися меж мови, знайти нові форми реалізації її потенціалу, створити нову мову для нової літератури спричиняє текстуралізацію мови, яка вже є не інструментом, знаряддям, а метою. Наслідками цього стає використання ненормативної лексики, суржику, порушення сполучуваності слів, поєднання стилів мовлення тощо. Сполучаючи в єдиному смисловому цілому іншомовні слова з українськими розмовно-просторічними та лайливими елементами, автори досягають комічного ефекту, іронічного звучання висловів;

8) натуралістичність і експресивність художнього слова: *Юрік скаржиться, що матиме проблеми з рублями, це ж по курсу треба рахувати, невідомо, що там із баксом, із баксом все нормально* (С. Жадан. Дешпеш мод); *Це від Каті такий шматок листа. Мене дуже-дуже тішать її меседжі* (І. Карпа. Супермаркет...); *Відтак Майнес розповідає нам, як його тато, будучи колись приланкованим студентом інженерного факультету, а не біг-босом паперової компанії, смажив на кімнатному обігрівачі сардельки* (І. Карпа. Супермаркет...). Отже, еклектика постмодерністської прози вимагає експресивності: експресивності ідей, образів, експресивності стилю і слова. Мову постмодерністської прози характеризують інтенсифікацією висловлення, емоційним та художнім забарвленням.

Останніми роками спостерігаємо й запозичення експресивних слів, зокрема вигуків з англійської та французької мов в українську, що особливо помітно у молодіжному сленгу: *Тут уже, пардон, Алене, ми всі троє дико ржемо* (І. Карпа. Супермаркет...); *Тут я попросив його розповісти детальніше, і він погодився, мовляв, о'кей, без проблем, це все давно в минулому, чому б і не розповісти* (С. Жадан. Гімн...);

9) символізація художнього мовлення: *Навечір, правда, від такого екстезі почувався емоційно спустошеним, але фізичний тонус залишався дивовижно високим* (Л. Дереш. Намір);

10) штучне створення ілюзії єдності, імітації краси, симуляція мови: *Ставила смайлики в усіх мінімально придатних для сміху місцях* (І. Карпа. Супермаркет...); *Н-да, щось у мене мрячною виглядає Лапландія. Ну нічо', на дайджест рефлексії героя якогось старого фільму Каурісмякі – скажімо, «Ленінградські ковбої зустрічають Мойсея» – можливо, потягне* (І. Карпа. Кокореч...).

Основними лінгвістичними засобами карнавалізації художньої мови є: мовні ігри, які іноді перетворюються на мовні “збочення”; інтертекстуальність, полікодовість і поліфонія; зіткнення літературної та нелітературної мови, вживання стилістично маргінальної лексики.

Мовне гурманство сучасності вимагає словесної гри, одним із найяскравіших і найекспресивніших прикладів реалізації якої є вкраплення та вживання чужомовних елементів у мові сучасної української літератури, тому в мовленні можливе актуальне варіювання функцій запозичених слів.

Отже, в українській постмодерністській прозі ігровий принцип найяскравіше виражається в карнавалізації як ядерному вияві мовної гри, яка є невід'ємним шаром художнього тексту постмодерністської парадигми.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : український літературний постмодерн / Т. Гундорова. – К. : Критика, 2009. – 447 с.
2. Дегтярьова І.О. Стилістичний потенціал української постмодерністської прози : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / І.О. Дегтярьова. – К., 2009. – 20 с.
3. Дегтярьова І.О. Стилістичний потенціал української постмодерністської прози : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / І.О. Дегтярьова. – К., 2009. – 280 с.
4. Дереш Л. Культ : [роман] / Любко Дереш. – Львів : Кальварія, 2006. – 208 с.
5. Дереш Л. Намір : [роман] / Любко Дереш. – К. : ПП Дуліби, 2006. – 296 с.
6. Жадан С. Гімн демократичної молоді / Сергій Жадан // Капітал. – Х. : Фоліо, 2007. – С. 401–532.
7. Жадан С. Деш Мод / Сергій Жадан. – Х. : Фоліо, 2006. – 229 с.
8. Жадан С. ANARCHY IN THE UKR / Сергій Жадан // Капітал. – Х. : Фоліо, 2007. – С. 231–401.
9. Карпа І. Кокореч та інші містичні їдла / Ірена Карпа // Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно. – Х. : Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2008. – С. 201–268.
10. Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно / Ірена Карпа // Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно. – Х. : Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2008. – С. 3–199.
11. Кондратенко Н.В. Синтаксис українського модерністського та постмодерністського художнього дискурсу : монографія / Н.В. Кондратенко; за ред. К.Г. Городенської. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 328 с.

Анотація. У статті розглянуто принцип карнавалізації художнього мовлення (мовну гру) як одного з визначальних у формуванні запозиченої лексики українського постмодерністського тексту; визначено загальні риси мови як засобу карнавальної дійсності та окреслено ті чи ті стилістичні навантаження запозиченої лексики в прозовому тексті.

Ключові слова: карнавалізація, мовна гра, постмодерністська проза, лінгвостилістичні засоби, запозичена лексика.

Summary. *Carnavalization of the fiction language is the verbalization of the playing culture concept, a carnival protest against the linguistic puritanism with the help of the ambivalent language game, parody, semantic and textual chaos creation and stylistically lowered language resources for the realized aesthetic canons violation of the language expression and norms of the social moral. The texts of the Ukrainian writers display the special “ironical linguistic behaviour” that causes the appearance of the lexical transformations. That’s why the article deals with the principle of carnavalization of the artistic speech (language game) as one of the most important principles in forming the Ukrainian postmodern text loanwords. The stylistic obligations of the loanwords in the prose text have been traced. Carnavalization is considered to be the main body of the principle of the language game, the brightest expression of the laughing culture realized through the language game, as carnavalization is broader than the language game and comprises the latter as one of the constituents. The language game which is used by the Ukrainian postmodern writers testifies a high intellectual level of the authors, the works and the requirements to the reader. Language games are based on the synonymic and homonymic relations, that’s why it is important to know the internal laws of a foreign language existence in order to understand the effect proved by the author. In the game with the language the Ukrainian postmodern writers make up the words-hybrids, explain the meaning of some words using the means of “folk etymology”. The method of etymologization, the explanation of the meaning or the origin of the loanword, is used for creating the humorous, comical effect of the story. Language as a means of carnival reality in the works of the Ukrainian postmodern writers possesses such general traits as: language freedom; language subjectivity, i.e. the language is the main character of the postmodern texts, literal carnival; language adventurism; the language material of the work – not the truth, but the postmodern intertextual game; weakening of the speech etiquette and speech prohibitions removal; the zone of the language*

contact becomes the zone of laughter; the linguistic irony, the comic travesty, through mockery; the expressiveness of the artistic word; the symbolization of the artistic speech; the artificial creation of the unity allusion, the imitation of beauty, the simulation of language. The main linguistic and stylistic means of the carnivalization of the artistic speech are the language games which sometimes can be converted into the language "deviations"; intertextuality, polycode and polyphonies; the literal and illiteral language collision, the usage of the stylistically marginal lexis.

Key words: *carnavalization, language game, postmodern prose, linguistic and stylistic means, loanwords.*

Отримано: 19.01.2015 р.

УДК 81'276.6: 359

Даки О.А.

УКРАЇНСЬКА МОРСЬКА ТЕРМІНОСИСТЕМА: ПРЕДМЕТНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку й дослідження української мови відчутно зростає роль наукових та галузевих терміносистем, оскільки вони безпосередньо впливають на еволюцію загальнонаціональної української мови. Функціонування української морської терміносистеми сьогодні пов'язане з певними проблемами, адже вона знаходиться у процесі становлення під впливом екстралінгвальних чинників.

Лексико-семантична система української мови представляє собою складну, ієрархічно організовану сукупність слів, що об'єднується в певні структуровані підсистеми на основі спільних та диференційних ознак, наприклад, тематичної або іншої природи.

Моделювання лексико-семантичної системи на тематичні групи досі вважається недостатньо розв'язаною проблемою через деяку невизначеність тематичних груп як семантичного угруповання. До теорії тематичної групи та семантичного поля звертались у своїх працях лінгвісти, зокрема, Д. М. Шмельов, Ж. П. Соколовська, І. В. Дячук та ін. На думку Д. М. Шмельова, тематичні групи виділяються на базі предметно-логічної спільності і певними спільними для них власне мовними ознаками [16, 103–104]. І. В. Дячук досліджувала тематичні групи лексики в історичному аспекті [5].

Отже, об'єднання слів за тематичним принципом є відображенням закономірностей розвитку лексики і відбувається на основі спільних компонентів лексичних значень та спільної теми. Погоджуємось із твердженням, що тематична група – це «об'єднання лексичних одиниць, засноване на позалінгвістичній дійсності, в основі визначення якого лежить подальше членування загального поняття, що входить у зміст категорії пізнання» [12, 47].

Питання класифікації тематичних груп термінів входило до поля наукових досліджень Л. В. Козак, Л. В. Харчук, Л. А. Халіновської. Предметом розвідок були предметно-поняттєвий аспект української технічної термінології, класифікація цього шару лексики за тематичними групами [7]; тематичні групи електроенергетичних термінів на поняттєвому рівні терміносистеми, що складає основу її організації [15]; окремі тематичні групи авіаційної лексики на позначення назв «літальних апаратів» та «повітряних суден» [14].

В українському мовознавстві недостатньо досліджень з морської термінології, у цій галузі працювали Т. Д. Михайленко (становлення і функціонування військової терміносистеми) [8], Л. В. Туровська (періодизація української військової термінології) [13], О. Я. Андріянова (етапи формування та семантика військово-морської термінології) [1], Л. В. Ярова (лінгвістичний аналіз російських термінів судноводійства) [18].

До невирішених аспектів означеної актуальної проблеми, якій присвячено статтю, відносимо: становлення і функціонування терміносистеми української мови в умовах розширення її функцій з набуттям статусу державної мови, предметно-семантичну класифікацію української морської терміносистеми. Ретельне дослідження української морської термінології виявляє системні зв'язки всередині терміносистеми, її структурно-семантичну специфіку шляхом виділення тематичних груп.

Мета роботи: подати предметно-семантичну класифікацію української морської терміносистеми, зокрема, виділити у її складі тематичні групи. У зв'язку з метою статті були поставлені такі **завдання:** розкрити специфіку поняття «тематична група»; подати класифікацію та окреслити склад основних тематичних груп української морської терміносистеми.